

В І Д Г У К
офіційного опонента на дисертацію
Січкара Алли Дмитрівни
«Розвиток ідей діяльнісного підходу у дошкільному вихованні
України (кінець ХІХ – перша третина ХХ століття)»,
подану до захисту на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13. 00. 01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Сучасна теорія і практика дошкільної освіти базується на діяльнісному підході. Пошуки освітян щодо подальшого розвитку цієї освітньої галузі відбуваються саме в цьому напрямі, що визначено в основних документах концептуального характеру з дошкільної освіти, зокрема «Концепції розвитку дошкільної освіти на 2010–2016 роки», «Базовому компоненті дошкільної освіти» та ін. Саме тому дослідження генези ідей діяльнісного підходу у вітчизняній дошкільній освіті на всіх історичних етапах її становлення та розвитку є необхідним і становить як науковий, так і практичний інтерес.

Вибір для історико-педагогічного дослідження саме цієї проблеми є дуже вдалим. Вона є ключовою й дає можливість водночас розглянути різноманітні аспекти розвитку теорії і практики виховання дітей дошкільного віку.

Слушним є також і вибір хронологічних рамок дослідження – від появи перших виховних закладів для дітей дошкільного віку й започаткування перших теоретико-методичних пошуків вітчизняних педагогів і до середини 30-х років, коли у загальних рисах оформилася радянська модель дошкільного виховання. Це дуже цікавий період в історії вітчизняної дошкільної освіти, наповнений бурхливими подіями, активним пошуком освітян, боротьбою підходів, сміливого експериментування, зміною освітньо-виховних парадигм.

Зауважимо, що цей період в історії дошкільної педагогіки є взагалі малодослідженим, й автор справедливо вказує на незначну його

історіографію. Стосовно ж досліджуваної проблеми, а саме розвитку ідей діяльнісного підходу у вітчизняному дошкільному вихованні, слід констатувати, що вона не була предметом спеціальних досліджень й у наявній історико-педагогічній літературі не знайшла суттєвого висвітлення. Таким чином, дисертація А. Д. Січкара уже за цією ознакою має велику ступінь новизни.

Змістовність дослідження, його вірогідність і певною мірою новизну, забезпечує джерельна база. На особливу оцінку заслуговує сумлінна праця А. Д. Січкара із пошуку дослідницьких матеріалів. Джерельна база дисертаційної роботи є достатньо повною й складається з різноманітних джерел: законодавчих і нормативних актів України з питань освіти, матеріалів з'їздів і конференцій, творів педагогів, статей у фахових періодичних виданнях, програмно-методичних матеріалів. Деякі з цих джерел даним дослідженням були введені у науковий обіг.

Науковий апарат дисертації загалом не викликає заперечень.

Визначені авторкою завдання дослідження дають можливість досить повно й різнобічно розкрити обрану проблему.

Структура роботи відображає послідовність реалізації дослідницьких завдань, визначених здобувачкою.

У першому розділі розглянуто розвиток ідей діяльнісного підходу в дошкільному вихованні України у визначених хронологічних рамках як історико-педагогічну проблему.

Зокрема здійснено аналіз історіографії та джерельної бази дослідження. Позитивно оцінюємо спробу систематизувати наявні джерела за прийнятим в історико-педагогічній науці підходом.

Заслуговує на позитивну оцінку аналіз сутності базових для рецензованого дослідження понять: ідея, активність, діяльність, діяльнісний підхід. Звертає увагу намагання дисертантки розглянути ці поняття з різних позицій: філософських, психологічних, педагогічних, дослідити їхню генезу,

виявити різні підходи й трактування. Визначення базових понять дозволило чітко окреслити власну нішу наукового дослідження.

Спираючись на наявні в історико-педагогічній науці теоретико-методологічні підходи до визначення періодів та вже відомі періодизації становлення та розвитку вітчизняної дошкільної освіти, А. Д. Січкара запропонувала й досить переконливо обґрунтувала періодизацію розвитку ідей діяльнісного підходу в дошкільному вихованні в Україні в означені хронологічні рамки. Як періодизація, так і запропоновані назви періодів, що досить точно відображають їхню сутність, не викликають жодних заперечень.

У другому розділі дисертаційної роботи розкрито внесок вітчизняних педагогів у розвиток ідей діяльнісного підходу в дошкільне виховання в Україні в кінці ХІХ – першій третині ХХ ст.

Хотілось би наголосити на ґрунтовності, зробленого дисертанткою аналізу ідей українських педагогів, який представлено у тексті дисертації. Особливу увагу приділено спадщині відомих вітчизняних педагогів імперського періоду, а саме І. Сікорського, Н. Лубенець, Т. Лубенця, С. Русової. Зауважимо, що з позицій аналізу розвитку ідей діяльнісного підходу погляди цих педагогів розглядаються вперше.

Підкреслимо, що здійснений аналіз розвитку ідей діяльнісного підходу в дорадянський період становить великий інтерес як з погляду на з'ясування їхніх історичних витоків, так і щодо виявлення співзвучності з позиціями творців найбільш популярних теорій і систем виховання дітей дошкільного віку (Ф. Фребель, М. Монтессорі). Дисертантка переконливо довела, що розвиток ідей діяльнісного підходу виховання дітей дошкільного віку, як і теорії дошкільного виховання загалом, відбувався під впливом прогресивної зарубіжної педагогіки, у руслі особистісно-орієнтованих, гуманістичних педагогічних теорій.

Вдалим є рішення А. Д. Січкара показати намагання вітчизняних педагогів репрезентувати свої ідеї широкому педагогічному загалу, а також

висвітлення шляхів, які вони для цього обирали. Кожен період, як було з'ясовано, у цьому плані мав свої особливості, які відповідали конкретним історичним умовам.

Через наявність значних суперечностей, суттєву зміну концептуальних засад досить складним для розгляду досліджуваної проблеми міг бути період 1919 – 1934 рр. Але здобувачка успішно розв'язала це завдання. Крім того, їй вдалося здійснити історичну реконструкцію цього періоду, показати динамізм процесів, що відбувалися в освітній галузі, й на цьому фоні розкрити особливості розвитку, а точніше трансформацій ідей діяльнісного підходу у вихованні дітей дошкільного віку. Ми згодні з оцінкою періоду 1919 – 1930 рр., як періоду не поступового розвитку, а трансформацій, саме так його і характеризує дисертантка.

Логічним продовженням розгляду розвитку ідей діяльнісного підходу в дошкільному вихованні в Україні у визначених хронологічних межах стало дослідження їх практичного втілення в програми та методичні розробки для дошкільних закладів, результати якого були представлені в третьому розділі дисертації. Хочемо наголосити, що обраний здобувачкою шлях висвітлення реалізації діяльнісного підходу через репрезентацію програмно-методичних матеріалів є вдалим. Представлені результати дослідження в узагальненому вигляді складають досить повну картину втілення діяльнісного підходу у вітчизняну практику дошкільного виховання в різні періоди. Крім того, окремої позитивної оцінки заслуговує високий рівень здійсненого А. Д. Січкара аналізу програмно-методичних матеріалів.

Варто відмітити цінність представлених у роботі додатків. Особливо це стосується таблиць, у яких наводяться узагальнені характеристики визначених дисертанткою періодів розвитку ідей діяльнісного підходу до виховання дітей дошкільного віку в Україні у визначених хронологічних межах.

Аналіз дисертації дає підстави зробити висновок, що поставлені завдання повністю виконані. А. Д. Січкара володіє методами пошуку,

опрацювання та аналізу історико-педагогічної інформації, побудови наукового дослідження, узагальнення одержаних результатів.

Результати дослідження знайшли відображення в публікаціях у фахових виданнях, пройшли необхідну апробацію у виступах на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Вони також знайшли впровадження в розробленому дисертанткою змістовому модулі «Розвиток ідей діяльнісного підходу в дошкільному вихованні України (кінець ХІХ – перша третина ХХ століття)» з навчальної дисципліни «Історія дошкільної педагогіки» для педагогічних ВНЗ, які здійснюють підготовку фахівців для дошкільної освіти. Упровадження результатів дослідження підтверджено відповідними довідками.

Автореферат чітко відбиває структуру, зміст та основні положення дисертації.

Загалом дисертаційна робота «Розвиток ідей діяльнісного підходу у дошкільному вихованні України (кінець ХІХ – перша третина ХХ століття)» заслуговує на позитивну оцінку, проте висловлюємо деякі зауваження й побажання:

1. Ми вказували на ґрунтовність джерельної бази дисертації, але маємо зауваження щодо презентації історіографії та джерел дослідження (параграф 1.1.1): по-перше, в роботі не було чітко розмежовано історіографію та джерельну базу: джерела іноді подаються як такі, що належать до історіографії, і навпаки; по-друге, частина джерел, якими дослідниця користувалася, і які широко представлені в роботі, а також наведені в списку використаних джерел, не були вказані як такі.

2. На наш погляд, було б доцільно окремим параграфом показати історичні витоки ідей діяльнісного підходу у вітчизняному дошкільному вихованні в Україні, а саме розглянути питання впливу на вітчизняних педагогів ідей прогресивної зарубіжної педагогічної думки.

3. Вважаємо, що було б доцільним дещо по-іншому структурувати роботу. Розділи 2 і 3 присвятити визначеним періодам й у цих рамках

комплексно розглянути як розвиток ідей діяльнісного підходу, так і їх впровадження в програмно-методичне забезпечення дошкільного виховання. Це дало б можливість подати більш цілісну картину й уникнути деяких повторів. Зауважимо, що більшість педагогів-теоретиків у період, який досліджувався, були водночас й розробниками програмно-методичних матеріалів для закладів дошкільного виховання, а їхні праці переважно мали теоретико-методичний характер.

4. Визнаючи поряд із теоретичною безсумнівною і практичну цінність дисертаційної роботи А. Д. Січкара, вважаємо, що вона значно зросла б якби, авторка визначила можливість використання продуктивних ідей і позитивного досвіду минулого в розвитку сучасної теорії і практики дошкільної освіти.

Проте висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження. Тому є об'єктивні підстави вважати дисертацію «Розвиток ідей діяльнісного підходу у дошкільному вихованні України (кінець ХІХ – перша третина ХХ століття) такою, що відповідає чинним вимогам, зазначеним у «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету міністрів України за № 567 від 27 липня 2013 р., а її автор Алла Дмитрівна Січкара заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри
дошкільної освіти

Бердянського державного

педагогічного університету

І. Г. Улюкаєва

